

БУДКІВСЬКИЙ Владислав

Миколайович

Київський інститут Національної гвардії
України

ПРОФІЛАКТИКА КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ВЛАДИ

Україна стикається з численними внутрішніми та зовнішніми викликами на шляху глобальних демократичних перетворень, і однією з ключових внутрішніх перешкод на шляху реформування суспільства залишається корупція.

Вважається, що корупція підриває моральні засади суспільства, знижує довіру до влади на всіх рівнях та дискредитує її авторитет. Спостерігається тісний зв'язок між недоброчесними державними службовцями та представниками тіньового кримінального світу, що створює загрозу формування псевдогромадянських відносин.

Корупція поширена у всіх сферах життя, що деформує суспільні відносини, починаючи з порушення службових обов'язків і нормального порядку суспільних відносин, а потім порушуючи інші суспільні відносини [1, с. 25].

Корупція залишається однією з найгостріших проблем українського суспільства, становлячи реальну загрозу національній безпеці, політичному, соціальному та економічному розвитку країни, а також утвердженню демократичних принципів і верховенства права.

Одночасно корупція у період воєнного стану є надзвичайно деструктивним явищем, яке послаблює обороноздатність країни, її армію та завдає не меншої шкоди, ніж ворожі обстріли. Зміцнення антикорупційного законодавства і створення ефективних механізмів його виконання є ключовими завданнями [2, с. 67].

Проблема корупції є об'єктом дослідження багатьох науковців, зокрема Ю. Камардіна та А. Філіпенка [1], В. Пироговської [3], А. Мошніна, Н. Кайди [5], І. Хомишина [6], Л. Приймак [6], О. Гулак [8] та інших.

Антикорупційний процес в Україні супроводжується постійними змінами законодавства у цій сфері, відсутністю узгодженості між антикорупційними та іншими правоохоронними органами, а також недостатнім залученням громадянського суспільства до протидії корупції. Невизначеність організаційної та функціональної структури національної антикорупційної системи, а також незавершеність реформ негативно позначаються на ефективності антикорупційної політики [3, с. 4].

Ураховуючи зазначене, боротьба з корупцією залишається ключовим питанням у контексті розвитку країни, національної безпеки та інтеграції України до європейських і євроатлантичних інституцій. Це зумовлює необхідність комплексного вирішення теоретичних та практичних аспектів антикорупційної діяльності.

Найбільш небезпечними формами корупції є політична, судова та корупція в правоохоронних органах, оскільки вони тісно пов'язані та взаємозалежні. В Україні є фактори, які створюють сприятливі умови для поширення та закріплення політичної корупції. У такій ситуації можливі різноманітні форми прихованого зловживання владою, оскільки, з одного боку, бракує ефективного контролю з боку політичної опозиції, а з іншого – недостатньо розвинений громадський нагляд за дотриманням демократичних і правових принципів у діяльності державних інституцій. Ключовим засобом протидії політичній корупції в Україні є формування реальної антикорупційної волі на найвищих рівнях влади, а також активна позиція громадянського суспільства, спрямована на протидію антидемократичним і неправомірним проявам у функціонуванні державної влади.

Опитування показують, що більшість громадян вважають органи державної влади корумпованими та ставляться до корупції з певною толерантністю. Звіти міжнародних організацій, таких як GRECO, ОЕСР і

Європейська комісія, свідчать про невиконання Україною взятих на себе зобов'язань у сфері боротьби з корупцією [3, с. 5].

Згідно з індексом сприйняття корупції 2024 (CPI), який базується на даних з різних джерел, що описують, як представники бізнесу та експерти з відповідної країни сприймають рівень корупції у державному секторі, Україна отримала 35 балів зі 100 можливих. У новому дослідженні Transparency International наша країна посідає 105 місце поміж 180 країн [4].

Таким чином, після відчутного приросту на три бали у 2023 році вже у 2024-му Україна дещо втратила позиції в антикорупційній боротьбі. Основними ж драйверами змін залишаються реформи, спрямовані на євроінтеграцію і виконання міжнародних зобов'язань [4].

Утім, цьогорічні результати сигналізують про формальний підхід до виконання багатьох реформ або ж свідоме пробуксовування в їх реалізації. Тож втрата балів у 2024 році вказує на те, що орієнтації суто на програмне виконання взятих Україною зобов'язань недостатньо, а реалізація розпочатих реформ відбувається не так якісно, як планувалося.

Так само 35 балів за результатами цьогорічного дослідження має Сербія. На один бал нас випереджає Домініканська Республіка, тоді як на бал менше набрали Алжир, Бразилія, Малаві, Непал, Нігер, Таїланд і Туреччина.

Показники більшості країн-кандидаток в Євросоюз теж показують тенденції до стагнації в боротьбі з корупцією. Так, за рік не змінилися показники Грузії (53 бали, 53 місце), Чорногорії (46 балів, 65 місце), Туреччини (34 бали, 107 місце). На 1 бал зменшилися показники Сербії (35 балів, 105 місце). По 2 бали втратили Північна Македонія (40 балів, 88 місце) та Боснія і Герцеговина (33 бали, 114 місце). А покращити свої показники вдалося лише двом країнам: на 1 бал вирости позиції Молдови – 43 бали, 76 місце, і аж на 5 балів – показники Албанії (42 бали, 80 місце). Таким чином, лише Молдова і Албанія показали цього року прогрес, причому зростання Албанії – це найкраща динаміка з-поміж усіх країн-кандидаток до ЄС [4].

Ефективна антикорупційна політика базується на трьох основних елементах: якісному законодавстві, потужних антикорупційних інститутах та високій культурі нетолерантності до корупції серед населення. Важливо розуміти, що запобігання корупції – це не лише завдання правоохоронних органів. Кожен громадянин має сприяти викоріненню цього явища, не допускати власної участі у корупційних схемах і не створювати передумови для їх поширення [5, с. 247].

Основні напрямки боротьби з корупцією включають профілактику, притягнення до відповідальності та усунення наслідків корупційних дій. Профілактика охоплює запобіжні заходи, спрямовані на недопущення нових корупційних схем та усунення чинників, що сприяють їх виникненню [6, с. 168].

Санкції за корупційні злочини в Україні часто обмежуються штрафами або позбавленням волі з можливістю внесення застави, що дозволяє порушникам виходити на свободу, використовуючи незаконно набуті кошти. Тому необхідним є запровадження жорсткіших покарань, зокрема конфіскації майна та довічної заборони на зайняття державних посад. Це підвищило б ризики для корупціонерів і унеможливило б їхнє повернення до протиправної діяльності.

З огляду на поточний стан війни в Україні, толерування корупції сприяє ослабленню держави.

Важливим фактором у боротьбі з цим явищем є взаємодія між суспільством і державою, а також формування у громадян нетерпимості до корупції на всіх рівнях. Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) проводить освітні заходи для студентів, підвищуючи обізнаність молоді щодо негативних наслідків корупції. У 2020 році було створено Офіс розбудови доброчесності, який реалізує нові програми з антикорупційної освіти. Особливу увагу слід приділяти інформаційній роботі, яка б акцентувала відповідальність кожного громадянина у протидії корупції [7, с. 161].

Не можна забувати і про викривачів корупції. Відсутність належного захисту демотивує як громадян, так і працівників державних органів сприяти викриттю корупційних злочинів. На жаль, на практиці законодавчі норми щодо

їхнього захисту часто не діють належним чином, що створює ризик переслідувань для викривачів, а правоохоронні органи не завжди можуть гарантувати їм безпеку. Багато людей уникають повідомлень про корупцію через страх перед можливими негативними наслідками для себе та своїх родин.

Щоб стимулювати співпрацю з правоохоронними органами, важливо впроваджувати більше кейсів щодо матеріального заохочення викривачів. Не менш значущим є формування довіри до антикорупційних та правоохоронних органів, аби громадяни не боялися повідомляти про факти корупції. Необхідно також проводити масштабні інформаційні кампанії для підвищення рівня обізнаності громадян щодо їхніх прав як викривачів та існуючих механізмів захисту.

Доцільно звернути увагу на те, що в Україні основну роль у боротьбі з корупцією відіграють правоохоронні органи, проте вони також характеризуються високим рівнем корумпованості. Корупція в системі правоохоронних органів становить серйозну загрозу для держави, підриваючи її безпеку. Проте досягнення повної незалежності правоохоронців від корупційних впливів у короткостроковій перспективі є малоімовірним, що суттєво ускладнює ефективну реалізацію антикорупційної політики.

Досвід США, які вже десятиліттями борються з корупцією, демонструє ефективність розподілу функцій між федеральними та місцевими органами. Важливу роль у цьому відіграють ФБР і спеціалізовані комітети, які займаються розслідуванням корупційних злочинів. Основний акцент американської антикорупційної політики робиться на профілактиці та дотриманні високих етичних стандартів у державному управлінні.

Німеччина обрала стратегію мінімізації ресурсів, що можуть бути використані для корупційних схем, створивши базу даних компаній, залучених у корупційні правопорушення. Подібний підхід застосовується також в Ізраїлі.

Сінгапур і Японія зосереджуються на гідному рівні оплати праці державних службовців та щорічному декларуванні активів посадовців.

Південна Корея вигадала свій метод, який базується на прозорості розгляду заяв громадян чиновниками того органу, до якого надходить звернення [8, с. 199].

Підсумовуючи, слід наголосити, що для досягнення подібних результатів українським законодавцям варто звернути увагу на досвід інших країн та вдосконалити нормативно-правову базу для ефективної протидії корупції. Органам державної влади та місцевого самоврядування необхідно здійснювати профілактичні заходи серед усіх верств населення, які можуть бути залучені до корупційних схем або стати їх свідками, а також донести суспільству усвідомлення руйнівного впливу корупції на державу загалом.

На сьогодні питання профілактики корупції, її виявлення та припинення в органах державної влади та місцевого самоврядування є як ніколи актуальним. Створення ефективної системи запобігання корупції забезпечить умови для сумлінного виконання державними службовцями свого головного обов'язку – служіння народу в рамках закону.

Підсумовуючи, варто зазначити, що відсутність конкретного прогресу в боротьбі з корупцією є однією з головних перешкод на шляху вступу України до ЄС. Повністю викоринити корупцію неможливо, адже вона притаманна будь-якій державній системі. Проте значне скорочення її проявів у найближчій перспективі є цілком досяжним завданням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Камардіна Ю. В. Філіпенко А. С. Деякі питання запобігання корупції в органах місцевого самоврядування. Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Право. 2021. № 22. С. 24–30.

2. Ковальова Т. І. Актуальні питання притягнення до відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення, вчинені під час дії правового режиму воєнного стану, а також запобігання вчиненню цих правопорушень. Національна академія Національної гвардії України. Честь і закон № 4 (87) 2023. С. 67-72.

3. Пироговська В. О., Предместніков О. Г., Гончарук О. В. Запобігання корупції в органах державної влади України: роль адміністративного права. Академічні візії. 2024. № 27. С. 1-15.
4. Індекс сприйняття корупції – 2024. Transparency International Ukraine. 11.02.2025. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2024/> (дата звернення: 07.03.2025).
5. Кайда Н. Я., Мороз В. В. Формування та реалізація механізмів запобігання корупції в органах державної влади. Вісник післядипломної освіти: зб. наукових праць. Серія «Соціальні та поведінкові науки; Управління та адміністрування». 2025. № 60. С. 246-258.
6. Хомишин І. Ю. Профілактики корупційних правопорушень в системі державної служби. Митна справа. 2015. № 2. С. 198-203.
7. Приймак Л. Міжнародний досвід у сфері запобігання та протидії корупції (досвід країн-членів НАТО, ЄС). Актуальні проблеми запобігання та протидії корупції: тези І Всеукраїнської науково-практичної конференції (28 жовтня 2021 року). 2021. С. 261-262.
8. Гулак О. В., Курило В. І., Дубчак Л. М. До питання про шляхи подолання корупції в Україні. Право та державне управління. 2021. № 1. С. 196-201.